<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgements in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

અહેવાલયોગ્ય

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ

દીવાની અપીલીય હુકુમતક્ષેત્ર

સિવિલ અપીલ નં._____/ 2023

[SLP (Civil) No. 4302–4303/ 2021 માંથી ઉદ્ભવેલ]

સુરેશકુમાર લલિતકુમાર પટેલ અને અન્યો ..... અપીલકર્તાઓ

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને અન્યો ..... સામાવાળા

સહ

સિવિલ અપીલ નં. _____ 2023

[SLP (Civil) No. 5026–5027/2021 માંથી ઉદ્ભવેલ]

<u>ચુકાદો</u>

<u>ન્યાયમૂર્તિ એમ. એમ. સુંદ્રેશ</u>

(૧) પરવાનગી મંજૂર કરવામાં આવી. ઇમ્પલીડમેન્ટ માટેની અરજીઓને મંજૂરી આપવામાં આવી.

(૨) ગુજરાત હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે, પરીણામ પ્રકાશિત થયા પછી, સુપરવાઇઝર વર્ગ–૩ માટે ક્ષૈતિજ અનામતની પાત્રતા ધરાવતા ઉમેદવારોનો સમાવેશ કરવા માટે, લાયકાતના ગુણો ઘટાડવાના વિભાગીય પસંદગી સમિતિના નિર્ણયને બહાલી આપતો ચુકાદો જાહેર કરેલ કે જેને હાલની આ દીવાની અપીલોમાં પડકારવામાં આવ્યો છે.

(૩) અપીલકર્તાઓ વતી હાજર રહેલ વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પી. એસ. પટવાલિયા, સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ તરફે હાજર વિદ્વાન કાઉન્સેલ સુશ્રી અર્ચના દવે પાઠક અને ખાનગી સામાવાળા તરફે વિદ્વાન વરિષ્ઠ કાઉન્સેલ શ્રી વિકાસ સિંહને સાંભળ્યા.

<u>ટૂંકમાં હકીકતો:</u>

(૪) સુપરવાઇઝર ઇન્સ્ટ્રક્ટર (એન્જિનિયરિંગ ટ્રેડ અને નોન–એન્જિનિયરિંગ ટ્રેડ) અને સુપરવાઇઝર ઇન્સ્ટ્રક્ટર (એમ્પ્લોયબિલિટી સ્કિલ) ની જગ્યાઓ ભરવા માટે તા.05.09.2015 ના રોજ બે જાહેરાત બહાર પાડવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત બે શ્રેણીઓમાં લાયકાતના સમાન માપદંડ ધરાવતા હોદ્દાઓ છે, જેમાં એન્જિનિયરિંગ ગ્રૂપની પેટાશ્રેણીઓ જેમકે ઓટોમોબાઇલ, કેમિકલ, ઇલેક્ટ્રિકલ, મિકેનિકલ, મરીન વગેરેમાં કુલ 13 વિદ્યાશાખાઓનો સમાવેશ થતો હતો.

(૫) જાહેરાત બહાર પાડતાં પહેલાં તા.03.09.2015 ના રોજ વિભાગીય

પસંદગી સમિતિએ (ટૂંકમાં 'પસંદગી સમિતિ') ભરતી પ્રક્રિયા માટે પોતાની પ્રોસીજરનું નિર્ધારણ કર્યું હતું. તદઅનુસાર, ૩૦૦ માર્કમાંથી કટ–ઓફ માર્ક્સ તરીકે સામાન્ય વર્ગ માટે ૬૦ ટકા મુજબ ૧૮૦ માર્કસ, સામાજિક અને શૈક્ષણિક પછાત વર્ગ માટે ૫૭ ટકા મુજબ ૧૭૧ માર્કસ, અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટે ૫૫ ટકા મુજબ ૧૬૫ માર્કસ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા હતા. તેમાં સ્પષ્ટતા કરવામાં આવી હતી કે, કટ–ઓફ માર્ક્સથી ઓછો સ્કોર કરનાર કોઈપણ ઉમેદવાર પસંદગી અને નિમણૂક માટે હકદાર રહેશે નહીં.

(૬) જાહેરાતનું ક્લોઝ(૧) સ્પષ્ટ શબ્દોમાં મહિલાઓ, ભૂતપૂર્વ સૈનિકો અને શારીરિક રીતે વિકલાંગ લોકો માટે ક્ષૈતિજ અનામતની વાત કરે છે. અમારે ઉપરોક્ત ક્લોઝને અત્રે રજૂ કરવો રહ્યો :

> "(૧). .....
> * મહિલાઓની જગ્યાઓ ૩૩ ટકા લેખે અનામત છે, જે સંબંધિત કેટેગરીઓ પર લાગૂ કરવામાં આવશે. જો મહિલા ઉમેદવારની અનામત જગ્યા માટે યોગ્ય ઉમેદવાર ઉપલબ્ધ ન હોય તો ઉપરોક્ત જગ્યા તે જ કેટેગરીના પુરુષ ઉમેદવાર દ્વારા ભરવામાં આવશે.
>
> * આ જગ્યાઓમાંથી ભૂતપૂર્વ સૈનિક માટે કુલ જગ્યાઓના 10 ટકા જગ્યાઓ અનામત રાખવામાં આવે છે, જે સંબંધિત કેટેગરી સામે લાગૂ કરવામાં આવશે. જો યોગ્ય માજી–સૈનિક ઉમેદવારો ઉપલબ્ધ ન હોય તો ઉપરોક્ત પોસ્ટ સંબંધિત કેટેગરીના અન્ય યોગ્ય ઉમેદવાર દ્વારા ભરવામાં આવશે.
>
> * ઉપરોક્ત જગ્યાના ૩ ટકા પદો પર, સરકારના નિયમો અનુસાર, ૪૦ ટકાથી ૪ ટકા સુધીની શારીરિક વિકલાંગતા ધરાવતા વિકલાંગોની નિમણૂંક કરવાની રહેશે. સૌથી યોગ્ય વિકલાંગ ઉમેદવારની પસંદગી એ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને કરવામાં આવશે કે, આઇટીઆઇના શૈક્ષણિક કાર્યોમાં વિકલાંગતા બાધારૂપ ન થતી

હોય. જો શારીરિક વિકલાંગતા ધરાવતો યોગ્ય ઉમેદવાર ઉપલબ્ધ ન હોય તો ઉપરોક્ત જગ્યાઓ સંબંધિત કેટેગરીના અન્ય યોગ્ય ઉમેદવારોથી ભરવામાં આવશે."

(૭) આમ, ઉપરોક્ત ત્રણ વિશેષ અનામત માટે, એ સારી પેઠે સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે, દરેક પેટાશ્રેણીમાં અપૂરતા ઉમેદવારો હશે તો ખાલી પડેલી બેઠકો અન્ય પાત્ર ઉમેદવારો દ્વારા ભરવામાં આવશે.

(૮) પસંદગી સમિતિએ લીધેલા નિર્ણયનો પુનરોચ્ચાર જાહેરાતમાં પસંદગી પ્રક્રિયા સાથે સંબંધિત ક્લોઝ(5) હેઠળ પણ કરવામાં આવ્યો હતો.

> "(૫) ...જેનો અર્થ કે કુલ 300 માર્કમાંથી કટ–ઓફ માર્ક્સ 60 ટકા, એટલે કે, જનરલ કેટેગરી માટે 180 ગુણ રહેશે. તેના કરતા ઓછા ગુણ મેળવનાર ઉમેદવાર પાત્ર ગણાશે નહીં. સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગના ઉમેદવારો માટે આ ગુણ 57 ટકા (171 ગુણ) રહેશે, જ્યારે અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારો માટે આ ગુણ 55 ટકા (165 ગુણ) રહેશે. તેના કરતા ઓછા ગુણ મેળવનાર ઉમેદવાર નિમણૂંક મેળવવા માટે લાયક રહેશે નહીં....."

(૯) જાહેરાતના ક્લોઝ–(૭) (સામાન્ય સૂચનાઓ) ની પેટા–ક્લોઝ (૧૫) પસંદગી સમિતિને આવશ્યક કિસ્સાઓમાં સંપૂર્ણ પ્રક્રિયાને રદ કરવાની અથવા વૈકલ્પિક રીતે યોગ્ય સુધારો કરવાની સત્તા આપે છે. આ ઉપરાંત, જાહેર કરેલી જગ્યાઓની સંખ્યામાં પણ કોઈ પ્રકારનો વધારો કે ઘટાડો કરવાની સવલત આપે છે. ઉપરોક્ત સંજોગોમાં ઉમેદવાર કોઈપણ પ્રકારનાં રિફંડનો હકદાર નહીં હોય.

> "(૧૫) જો કોઈ આવશ્યક કારણોસર આ જાહેરાત રદ કરવાની અથવા તેમાં સુધારો કરવાની અથવા પદોની સંખ્યામાં વધારો અથવા ઘટાડો કરવાની જરૂર જણાય, તો વિભાગ પાસે આવું

કરવાનો સંપૂર્ણ અધિકાર/સત્તા રહેશે અને આ માટે વિભાગ કારણ આપવા માટે બાધ્ય રહેશે નહીં. વધુમાં, આવા સંજોગોમાં, કરેલી અરજી અને પરીક્ષા ફી પરત મેળવાપાત્ર રહેશે નહીં."

(૧૦) ક્લોઝ (૭) ની પેટા-ક્લોઝ (૧૯) ભરતી પ્રક્રિયા સાથે સંબંધિત છે, જે ભરતી પ્રક્રિયા સાથે સંબંધિત પેટા-ક્લોઝ (૧૫) અંતર્ગત પસંદગી સમિતિને સત્તા પ્રદાન કરે છે.

"(૧૯)..... આ પદો પર ભરતી પ્રક્રિયાનાં સંબંધમાં, જો કોઈ આવશ્યક કારણોસર, આ જાહેરાત અથવા સૂચના રદ કરવાની અથવા તેમાં સુધારો કરવાની જરૂર જણાય તો પસંદગી સમિતિ પાસે સંપૂર્ણ અધિકાર/સત્તા રહેશે અને આ માટે પસંદગી સમિતિ કારણ આપવા માટે બાધ્ય રહેશે નહીં."

(૧૧) તા.05.09.2015 ના રોજની જાહેરાતના પરિશિષ્ટ-(૧)માં જ્યારે ક્ષૈતિજ અનામત હેઠળ આરક્ષિત ઉમેદવાર ઉપલબ્ધ નથી તેવા સંજોગોમાં અન્ય પાત્ર ઉમેદવારોથી ભરવામાં આવતી જગ્યાઓ અંગે સ્થિતિ સ્પષ્ટ કરીને ક્લોઝ-(૧) નો પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો છે.

(૧૨) ઉપરોક્ત જાહેરાતમાં અન્ય કોઈ અર્થઘટન માટે અવકાશ નથી. આ રીતે તેમાં ક્ષૈતિજ રૂપે વિશેષ અનામતનો સમાવેશ કરીને કોઈ પદ કેવી રીતે ભરવું તે વિશે જણાવવામાં આવ્યું છે. બેઠકોમાં ઘટાડો થવાના કિસ્સા સિવાય, જાહેરાતમાં સુધારો કરીને ભરતી રદ કરવા અથવા તેમાં સુધારો કરવાની સત્તાનો ઉપયોગ જાહેરાતમાં સુધારો કરીને જ કરી શકાય. વધુમાં, આ પ્રકારની સત્તાનો ઉપયોગ પ્રારંભિક તબક્કામાં જ કરવો રહ્યો, જેનો અર્થ એવો થાય કે માત્ર પરીક્ષા

લેવાયાં પહેલાં કરવાનો રહ્યો; અથવા, પરીક્ષા–પ્રક્રિયા દરમિયાન જ સદર સત્તાનો ઉપયોગ થઇ શકે અને આ રીતે પૂરતાં પ્રમાણમાં દર્શાવવામાં આવેલ કે પરિણામ પ્રકાશિત થયાનો અર્થ એ થશે કે પ્રક્રિયા પૂરી થઇ અને આથી પસંદ કરાયેલા ઉમેદવારો જાહેર કરવા એ માત્ર અનુવર્તી ઘટના રહેશે.

(૧૩) પસંદગી સમિતિએ તા.05.10.2016 ના રોજ બેઠક યોજી હતી, જેમાં ફક્ત ક્ષૈતિજ અનામત શ્રેણીઓનાં ઉમેદવારો માટે નિર્ધારિત કટ–ઓફ માર્ક્સમાં વધુ છૂટછાટ આપવાનો પ્રસ્તાવ મૂકવામાં આવ્યો હતો. તદાનુસાર, જનરલ કેટેગરી માટે કટ–ઓફ માર્ક્સ યથાવત રાખવામાં આવ્યા છે. ત્યારબાદ તા.17.12.2016 ના રોજ બેઠક યોજાઈ હતી, જેમાં તા.05.10.2016 ના રોજ અમલમાં મૂકવાનો અગાઉનો પ્રસ્તાવિત નિર્ણય રદ કરવામાં આવ્યો હતો. આ બેઠકમાં પસંદગી સમિતિના તમામ સભ્યો ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

(૧૪) રાજ્ય સરકારે તે અનામત ક્ષૈતિજ અનામત હોવા છતાં તેનો વિશેષ અનામત તરીકે અમલ કરવાનો નિર્ણય લીધો હતો. ઉપરોક્ત નિર્ણય દેખીતીરીતે એટલા માટે લેવામાં આવ્યો હતો, કેમ કે ઉપરોક્ત અનામત માટેના અપેક્ષિત પદો ભરવા માટે અપેક્ષિત ઉમેદવારોની ટકાવારી અપૂરતી જણાઇ હતી. રાજ્ય સરકારના ઉપરોક્ત નિર્ણયની નોંધ લેવાઇ હતી અને તા.26.12.2016 ના રોજ યોજાયેલી પસંદગી સમિતિની બેઠકમાં તેને સંમિલીત કરી લેવામાં આવ્યો હતો.

> "..... તા.૦૫/૧૦/૨૦૧૬ના રોજ યોજાયેલી પસંદગી સમિતિની બેઠકમાં ઉપરોક્ત ગુણોની કટઓફને ૧૦ ટકા સુધી ઘટાડવાનો

નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો અને તે પછી પણ જ્યારે મહિલા અને દિવ્યાંગ ઉમેદવારોની જગ્યાઓ ખાલી જઈ રહી હતી, ત્યારે ૧૭/૧૦/૨૦૧૬ના રોજ યોજાયેલી બેઠકમાં ઉપરોક્ત છૂટછાટ આપવાની જોગવાઈ રદ કરીને સુપરવાઇઝર ઇન્સ્ટ્રક્ટરની ૧૪૧૫ જગ્યાઓ માટે ભરતી કરવાનો અને તેની અંતિમ પસંદગી યાદી પ્રકાશિત કરવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો.

આ સંબંધમાં ગુજરાત સરકાર પાસેથી મેળવેલ માર્ગદર્શન અનુસાર સુપરવાઇઝર ઇન્સ્ટ્રક્ટરની કુલ ૧૪૧૫ જગ્યાઓ ભરવા માટે જનરલ કેટેગરીના ઉમેદવારો માટે કટ ઓફ માર્કસ (લઘુતમ લાયકાત ધોરણ) ૪૦ ટકા અને અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ, સામાજિક અને શૈક્ષણિક પછાત વર્ગ અને અન્ય અનામત જગ્યાઓના ઉમેદવારો માટે ૩૫ ટકા નક્કી કરવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે."

(૧૫) વિશેષ અનામત કે જે અન્યથા ક્ષૈતિજ અનામત હતું તેને ઉર્ધ્વગામી અનામત ગણીને ઉપરોક્ત નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો. પરિણામે, તા. 03.09.2015 નાં રોજ પસંદગી સમિતિનાં ઠરાવથી નક્કી કરવામાં આવેલી જાહેરાતમાં સમાયેલી જોગવાઈ, જેમાં અન્ય ઉમેદવારો, કે જેઓ પાત્રતા ધરાવતાં હોય, દ્વારા ભરાવાની વિશેષ કેટેગરીની જગ્યાઓ ન ભરવાથી પરિણમનાર સ્થિતિની જોગવાઈ હતી, તે પણ પરિણામ જાહેર થયા પછી કોઈ સુધારો કર્યા વગર, પોતાની જાતે જ રદ કરવામાં આવી હતી.

(૧૬) ઉપરોક્ત કાર્યવાહીથી વ્યથિત અપીલકર્તાઓ કે જેઓ અન્યથા આ હોદ્દા પર પસંદગી પ્રાપ્ત કરી શક્યા હોત, તેઓ ઉચ્ચ અદાલતમાં ગયા હતા. વાદમાં મેરિટ જણાંતા વિદ્વાન સિંગલ જજે રિટ અરજીઓ મંજૂર કરી હતી.

(૧૭) રાજ્ય અને સામાવાળાના અધિકારીઓએ તે નિર્ણયને ત્યારે ડિવિઝન બેન્ચ સામે પડકારવાનું પસંદ કરેલ નહીં, કારણ કે ઊક્ત નિર્ણય હકીકતમાં ડિવિઝન બેન્ચના એક અગાઉના નિર્ણય પર જ આધારિત હતો. રાજ્ય અને સામાવાળાઓએ તે નિર્ણયનો અમલ કરવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો. જોકે, વિદ્વાન સિંગલ જજના આદેશથી અસરગ્રસ્ત કેટલીક વ્યક્તિઓએ, કે જેમને તા.26.12.2016 ના રોજ લેવાયેલા પસંદગી સમિતિના નિર્ણય હેઠળ લાભ મળ્યો અને તે મુજબ તેઓ પસંદગી પામ્યા હતા, તેમણે ડિવિઝન બેન્ચ સમક્ષ સદર હુકમ વિરુદ્ધ અપીલ દાખલ કરી હતી. અપીલોને એ આધાર પર મંજૂરી આપવામાં આવી હતી કે, મૂળ અરજદારો પાસે કોઈ નિહિત અધિકાર નથી, પસંદગી સમિતિને પર્યાપ્ત સત્તા ઉપલબ્ધ છે અને રમત (એટલે કે પ્રક્રિયા) શરૂ થયા પછી નિયમોમાં કોઈ ફેરફાર થયેલ નથી.

(૧૮) હાલની અપીલોમાં માત્ર ખાનગી સામાવાળાઓ જ વિવાદ કરનાર પક્ષકારો છે, કારણ કે ડિવિઝન બેન્ચ સમક્ષ પણ અન્ય લોકોએ, તેમને જે યોગ્ય લાગેલ હોય તેવાં કારણોસર, વિદ્વાન સિંગલ જજના નિર્ણયને પડકારવાનું પસંદ કર્યું નથી. વિદ્વાન સિંગલ જજનો આદેશ વાસ્તવમાં સામાવાળાના અધિકારીઓ દ્વારા અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો છે અને તેથી જ, હકીકતમાં તેઓ (મૂળ સામાવાળાઓ) છેલ્લા કેટલાંક વર્ષોથી સેવામાં છે. ઉપરોક્ત પૃષ્ઠભૂમિ સાથે, આપણે સંબંધિત દલીલો પર વિચાર કરવો રહ્યો.

<u>રજૂઆતોઃ</u>

(૧૯) અપીલકર્તાઓ વતી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પી. એસ. પટવાલિયાએ રજૂઆત કરી કે પસંદગી સમિતિ પાસે કટ–ઓફ માર્ક્સને ઘટાડવાની સત્તા નહોતી. સામાવાળા નં.૧ અને ૨ ને રમત (એટલે કે પ્રોસેસ) શરૂ થયાં પછી તેના નિયમો બદલવાની મંજૂરી આપી શકાય નહિ. જે કોઈપણ સત્તાનો ઉપયોગ કર્યો છે, તે મનમાનીપૂર્વકનો છે. જે કાંઈ પણ હોય, ગુજરાત સરકારે પસંદગી સમિતિની સત્તાનો જાતે ઉપયોગ કરી, આવું કરવું જોઈતું નહોતું. ડિવિઝન બેંચે કેસના તથ્યો પર કાયદાને ખોટી રીતે લાગુ કરીને ભૂલ કરી છે. અપીલકર્તાઓ તરફેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે હુકમને ફેરવી તોળવાની માંગ અર્થે નીચેના નિર્ણયોનો આધાર લીધો છે.

- તેજ પ્રકાશ પાઠક અને અન્ય વિરુદ્ધ રાજસ્થાન ઉચ્ચ ન્યાયાલય અને અન્યો (2013) 4 એસસીસી 540;
- વીરેન્દ્ર કુમાર ગૌતમ અને અન્યો વિરુદ્ધ કરુણા નિધાન ઉપાધ્યાય અને અન્યો, (2016) 14 એસસીસી 18;
- અનુપાલસિંહ અને અન્યો વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્યો, (2020) 2 એસસીસી 173;
- અશોક કુમાર ઠાકુર વિ. ભારત સંઘ અને અન્યો (2008) 6 એસસીસી 1.

(૨૦) સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ વતી હાજર વિદ્વાન કાઉન્સેલ સુશ્રી અર્ચના દવે પાઠક અને ખાનગી સામાવાળાઓ વતી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી વિકાસ સિંહે રજૂઆત કરી કે ફેરફાર કરતાં પહેલાં માત્ર ઉમેદવારોએ મેળવેલ ગુણ પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યા હતા. ત્યારબાદ આ પસંદગી કરવામાં આવી હતી. જ્યાં

સુધી પસંદગી સમિતિની પાસે સત્તા છે અને સમિતિનો ઉદ્દેશ વાજબી હોય, ત્યાં સુધી કોઇપણ પ્રકારની દખલગીરી માટે કોઈ કારણ નથી. અરજદારોને પદો પર નિયુક્તિ માટે કોઈ નિહિત્ અધિકાર નથી. ડિવિઝન બેંચે સામાવાળા નંબર ૧ અને ૨ ના નિર્ણયને નીતિગત નિર્ણય તરીકે જાળવી રાખવા સમયે કાયદાકીય મુદ્દાઓને યોગ્ય રીતે ધ્યાનમાં લીધા છે. આ વિશેષ અનામતની પાછળનો હેતુ શું છે તે જોવો જોઇએ. આથી, આ અપીલોમાં કોઇપણ પ્રકારની દખલગીરીની જરૂર નથી.

(૨૧) અમારા દ્વારા પૂછવામાં આવેલા એક પ્રશ્ન બાબતે, સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ વતી હાજર રહેલ વિદ્વાન કાઉન્સેલ સુશ્રી અર્ચના દવે પાઠકે, રજૂઆત કરી હતી કે પૂરતી જગ્યાઓ ઉપલબ્ધ છે અને જો કોઈ નિર્દેશ આપવામાં આવશે તો અપીલકર્તાઓ અથવા ખાનગી સામાવાળાઓ સબબ વિચારણાં કરીને, તેનો અમલ કરવામાં આવશે. એ પણ સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે અનામતની સાથે, તે પછી ઉર્ધ્વગામી હોય કે ક્ષૈતિજ, પેટાશ્રેણીની દરેક ખાલી જગ્યા ભરવાની રહેશે. બંને પક્ષો વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે અપીલકર્તાઓ અને ખાનગી સામાવાળાઓ વચ્ચે આંતર–વરિષ્ઠતાનો મુદ્દો પણ ધ્યાને લેવાશે, કે જેથી પાછળથી થતી કોઈ મૂંઝવણ ટાળી શકાય.

<u>ચર્ચાઃ</u>

(૨૨) અમારી સમક્ષનો કેસ ભરતી પ્રક્રિયા બાબતનો છે, જેમાં દરેક અલગ–

અલગ કેટેગરીને લગતી જગ્યાઓ માત્ર એક જ પદ્ધતિથી ભરતી કરવાની છે અને તે છે લેખિત પરીક્ષા. કટ–ઓફ માર્ક્સ વિષે ખાસ સ્પષ્ટતા કરવામાં આવેલ કે, જો ઉમેદવારને ઓછા માર્ક્સ મળે તો કોઈને પણ સવલત કરી આપવાના આશયથી તેની સાથે છેડછાડ કરવામાં આવશે નહીં. અરજી કરવા માટેની લાયકાત અને પસંદગી પ્રક્રિયામાં લાયક ઠરવું – તે બે બાબતો વચ્ચે તફાવત છે. અમારા માટે હાલના કેસમાં અરજી કરવા માટેની લાયકાત એ મુદ્દો નથી, પરંતુ પરીક્ષા યોજાયા પછીની પાત્રતા તે મુદ્દો છે.

(૨૩) હાલના કેસની અન્ય એક વિશેષતા એ છે કે પસંદગી સમિતિએ ક્ષૈતિજ અનામતને માર્ગ કરી આપવા તેને ઉર્ધ્વગામી અનામત ગણીને કટ–ઓફ માર્ક્સમાં ઘટાડો કર્યો છે. સ્વીકારવું રહ્યું કે નિયમોમાં આ પ્રકારનાં અનામતને ઉર્ધ્વગામી માનવાની જોગવાઈ નથી. એ જ રીતે, નિયમો કોઈ કટ–ઓફ માર્ક્સ નક્કી કરતા નથી. એક જાહેરનામાને અનુસરીને પ્રકાશિત કરવામાં આવેલી જાહેરાતથી પક્ષકારો બંધાયેલાં છે. તેમાં કાયદા દ્વારા નિર્દિષ્ઠ તમામ બંધનો છે, સિવાય કે તે નિયમ કે કાયદાથી વિપરીત હોય. જો કોઈ પણ ફેરફાર હોય તો તે માત્ર સુધારાના માધ્યમથી જ લાવી શકાય છે અને નહિ કે બીજા કોઇ માધ્યમ થી. આવા સુધારા, જો કરવા યોગ્ય સત્તા છે તેવું ગણીએ, તો પણ તેની કસોટી ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ–૧૪ ની એરણે કરવી રહી. સુધારો, એના કારણે લાગૂ ન પાડી શકાય કે જ્યારે નિતીગત નિર્ણય (જે જાહેરાતના સ્વરૂપે લોક સમક્ષ આવેલ હોય)ના આધારે કોઇ ઉમેદવારના ઊભા થયેલ હક્ક બાદ (ઉપર

મુજબના સુધારાથી) કોઇ વ્યક્તિને વિશેષ અનામત, તે ક્ષૈતિજ અનામત શ્રેણીનો કોઇ લાયક ઉમેદવાર ન મળવાથી, આપવા (ઉપયોગ) થાય.

(૨૪) એ સાચું છે કે ઉમેદવારને આ પદ પર નિહિત અધિકાર ન હોઈ શકે, જોકે, તેને કાયદા અનુસાર વિચારણા પામવાના અધિકાર સાથે ગૂંચવી ન શકાય. તે પણ જ્યારે કે આ અદાલત દ્વારા એન. ટી. દેવિન કટ્ટી વિરુદ્ધ કર્ણાટક પબ્લિક સર્વિસ કમિશન, (1990) 3 એસ.સી.સી. 157 ના કેસમાં ઠેરવ્યા મુજબ ઉમેદવાર જ્યારે નિહિત્ત અધિકાર ધારણ કરતો હોય, જે કાયદો ઉમેદવારને પદ મેળવવા સક્ષમ બનાવે છે તેને અન્ય જૂથના વ્યક્તિઓની સુવિધા માટે બદલી ન શકાય.

> "(૧૧) આ સવાલનું બીજું એક પાસું પણ છે. જ્યાં કોઈ શ્રેણીની જગ્યાઓ પર સીધી ભરતી માટે અરજીઓ મંગાવવા માટે જાહેરાત બહાર પાડવામાં આવે છે અને તે જાહેરાતમાં સ્પષ્ટતાપૂર્વક જણાવવામાં આવે કે પસંદગી પ્રવર્તમાન નિયમો કે સરકારી આદેશો અનુસાર કરવામાં આવશે, અને વધુમાં જો તે વિવિધ શ્રેણીઓમાં અનામતની મર્યાદાઓ સૂચવે, તો આવા કિસ્સામાં ઉમેદવારોની પસંદગી તત્કાલીન પ્રવર્તમાન નિયમો અને સરકારી આદેશો અનુસાર થવી જોઈએ. જે ઉમેદવારો અરજી કરે, અને લેખિત કે મૌખિક પરીક્ષામાંથી પસાર થાય છે, તેમને જાહેરાતમાં સમાવિષ્ટ નિયમો અને શરતો અનુસાર પસંદગી માટે વિચારણા પામવાનો અધિકાર મળે છે, સિવાય કે જાહેરાતમાં જ વિપરિત ઈરાદો દર્શાવેલ હોય. સામાન્ય રીતે, ઉમેદવારને જાહેરાતમાં દર્શાવેલા નિયમો અને શરતો અનુસાર વિચારણા પામવાનો અધિકાર છે, કારણ કે જાહેરાતના પ્રકાશનની તારીખે જ તેનો અધિકાર સ્પષ્ટ થઇ જાય છે, પરંતુ આ બાબતમાં તેનો અબાધિત અધિકાર નથી. જો પસંદગીપ્રક્રિયા દરમિયાન ભરતી નિયમોમાં પાશ્ચાદવર્તી અસરથી સુધારા કરવામાં આવે, તો તે સ્થિતિમાં સુધારાયેલા નિયમો અનુસાર પસંદગી થવી જોઈએ. નિયમોની પાશ્ચાદવર્તી અસર છે કે નહીં, તે મુખ્યત્વે નિયમોની ભાષા અને તેના માળખાં તેમજ પ્રધાનિક ઉદ્દેશ પર નિર્ભર કરે છે. કાયદાકીય

ઈરાદો સ્પષ્ટ જોગવાઈ દ્વારા અથવા જરૂરી સૂચિતાર્થો દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે છે, જો સુધારેલા નિયમો પાશ્ચાદવર્તી સ્વરૂપ ધરાવતા ન હોય તો જાહેરાતની તારીખે અમલમાં હોય તેવા નિયમો અને આદેશો અનુસાર પસંદગીનું નિયમન થવું જોઈએ. આ પ્રશ્નનો નિર્ણય મોટે ભાગે જાહેરાતમાં દર્શાવવામાં આવેલા નિયમો અને શરતોને ધ્યાનમાં રાખીને દરેક કેસની હકીકતો અને સંબંધિત નિયમો અને આદેશો પર નિર્ભર કરે છે. **કોઇપણ પ્રકારની મૂંઝવણ ન થાય તે માટે અમે સ્પષ્ટ કરવા માંગીએ છીએ કે, જાહેરાતને અનુસરીને કોઈ પદ માટે અરજી કરનારને પસંદગીનો કોઈ નિહિત અધિકાર પ્રાપ્ત થતો નથી, પરંતુ જો તે લાયકાત અને સંબંધિત નિયમો અને જાહેરાતમાં સામેલ શરતો અનુસાર પાત્રતા ધરાવતો હોય, તો તે જાહેરાતની તારીખે પ્રવર્તમાન નિયમો અનુસાર પસંદગી માટે વિચારણા પામવાનો નિહિત્ અધિકાર પ્રાપ્ત કરે છે. જ્યાં સુધી સુધારાયેલા નિયમો પાશ્ચાદવર્તી સ્વરૂપ ધરાવતા ન હોય, ત્યાં સુધી તેમને પસંદગી પ્રક્રિયા પડતર હોય તે દરમિયાન નિયમોમાં સુધારાથી તેનાં આ મર્યાદિત અધિકારથી વંચિત રાખી શકાય નહીં."**

(ભારપૂર્વક)

(૨૫) સ્વીકૃત રીતે, હાલના કિસ્સામાં અરજદારો પ્રકાશિત કરવામાં આવેલી જાહેરાત અનુસાર સંબંધિત પદ મેળવવા માટે હકદાર છે. આ જાહેરાતમાં કોઈ સુધારો કરવામાં આવ્યો નથી. સરકારની સલાહ પર તેમાં સુધારો કરવાની તજવીજ કરવામાં આવી હતી, જો કે અગાઉ આ પ્રકારનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો, પણ તેને સમજદારીથી પાછો ખેંચવામાં આવ્યો હતો. કોઈ ચોક્કસ શ્રેણી માટે કટ–ઓફ માર્ક્સ નક્કી કરવા પાછળ કોઇ તર્ક હોવો ઘટે. જ્યારે અન્ય લોકોએ પહેલેથી જ કેટલાક અધિકારો પ્રાપ્ત કરી લીધા હોય, ત્યારે 'માત્ર એક ચોક્કસ શ્રેણીને રોજગારી પૂરી પાડવાનો હેતુ' – તે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ–૧૪ નું અપમાન રહેશે.

(૨૬) જાહેરાતમાં સમાવિષ્ટ સુસંગત ક્લોઝીસ, ખાસ કરીને પેટા–ક્લોઝ (૧૫) અને (૧૯) ના વ્યાપ અને દાયરા અંગે અમોએ ચર્ચા કરી છે. અમારા વિચારણાપૂર્વકના દ્રષ્ટીકોણમાં ઉક્ત ક્લોઝ પસંદગી પ્રક્રિયામાં સુધારો કરવા અને પરિણામો જાહેર થયા પછી કટ–ઓફ માર્ક્સમાં ઘટાડો કરવા માટે રાજ્ય સરકાર અથવા પસંદગી સમિતિને અમર્યાદિત સત્તા આપતા નથી. આવું કર્યા બાદ જ પસંદગી કરવામાં આવી હોવાની રજૂઆતમાં વજૂદ નથી. આ ફેરફારો પછી પસંદગી યાદીને પ્રકાશિત કરવાનું જે પગલું લેવામાં આવ્યું તે દફતરીય કાર્ય સિવાય બીજું કંઈ નથી.

(૨૭) અમે **તામિલનાડુ કમ્પ્યુટર સાયન્સ બી. એડ. ગ્રેજ્યુએટ ટીચર્સ વેલફેર સોસાયટી (૧) વિ. હાયર સેકન્ડરી સ્કૂલ કોમ્પ્યુટર ટીચર્સ એસોસિએશન એન્ડ અન્યો (૨૦૦૯) ૧૪ એસસીસી ૫૧૭,** ના કેસમાં આ અદાલત દ્વારા અપાયેલ ચુકાદાનો આધાર લેવા ઇચ્છીએ છીએ.

> (૨૦) આમ, એવું પ્રસ્થાપિત થાય કે, રાજ્ય સરકારે કમ્પ્યુટર ઇન્સ્ટ્રક્ટરના પદ માટે લઘુતમ લાયકાતના ગુણો ઘટાડીને ૩૫ ટકા કર્યા હતાં, જે અગાઉ 10–10–2006 ના રોજ યોજાયેલી બેઠકમાં લેવાયેલા નિર્ણયથી વિપરિત હતું, કે જેમાં કમ્પ્યુટર ઇન્સ્ટ્રક્ટરોની જગ્યાઓ ભરવા માટે લઘુતમ લાયકાતના ગુણો ૫૦ ટકા એટલે કે કુલ ૧૫૦ ગુણમાંથી ૭૫ ગુણ હતા. આમ એવું પૂરવાર થાય કે પસંદગી પ્રક્રિયા શરૂ થયા પછી અધવચ્ચે, સરકારે ભરતીના નિયમો અને નિમણૂંકની શરતોમાં ફેરફાર કર્યા હતા. આ નિર્ણય રવિવારના રોજ એટલે કે તા.12–10–2008 ના દીવસે, ઉમેદવારો પરીક્ષા આપી ચૂક્યા બાદ લેવામાં આવ્યો હતો.
>
> XXX XXX XXX
>
> (૨૯) જોકે, સામાવાળાઓ તરફે હાજર કાઉન્સેલ રજૂઆત કરી હતી કે, આ કરાર–આધારિત કર્મચારીઓ સરકારી શાળાઓમાં લાંબા સમયથી કામ કરી રહ્યા હોવાથી, સરકારે લઘુત્તમ

લાયકાતના ગુણમાં ઘટાડો કરવાનો નિર્ણય લીધો છે, કે જેથી એવું બને કે તેમાંના કેટલાંક, કે જે ખાસ ભરતી પરીક્ષામાં લાયક ઠરે, તેમને ભરતી કરી શકાય અને સેવામાં સમાવી શકાય કે જેથી તેઓ નિયમિત પ્રક્રિયા દ્વારા સરકારી નોકરીમાં સમાવી લેવાથી વંચિત ન રહે.

(૩૦) એવી પણ રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે, ૧૭૧૪ ઉમેદવારોમાંથી, કે જેમણે વિશેષ ભરતી પરીક્ષા લખી છે, માત્ર ૮૯૪ ઉમેદવારો ૫૦ ટકાથી વધુ ગુણ મેળવી શક્યા છે, જ્યારે ૯૦૬ ઉમેદવારો ૫૦ ટકાથી ઓછા ગુણ, કે જે સરકાર દ્વારા અગાઉના નીતિગત નિર્ણયમાં સૂચિત લઘુતમ લાયકાતના ગુણ હતા, પરંતુ ૩૫ ટકાથી વધુ ગુણ મેળવ્યા હતા. પરિણામે, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સરકારને લઘુતમ લાયકાતના ગુણ ઘટાડીને ૩૫ ટકા કરવા યોગ્ય લાગ્યું કે જેથી સરકારી શાળાઓમાં હજુપણ કમ્પ્યુટર ઈન્સ્ટ્રક્ટર તરીકે કામ કરી રહ્યાં છે તેમાંના વધુ લોકોને સમાવી શકાય.

(૩૧) અમારી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલા દસ્તાવેજોના પ્રકાશમાં પક્ષકારો વતી હાજર વકીલની ઉપરોક્ત પ્રતિસ્પર્ધી રજૂઆતો પર અમે વિચાર કર્યો છે. રેકોર્ડ પરથી સ્પષ્ટપણે પૂરવાર થાય છે કે, એક વખતની તક આપવા અને હાલનાં કમ્પ્યુટર ઈન્સ્ટ્રક્ટરોને સમાવી લેવાં માટે પસંદગી અને ભરતી માટેની એક વિશેષ ભરતી પરીક્ષાનું આયોજન કરવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો. આ નિર્ણય સહાનુભૂતિપૂર્વક વિચારણા કરીને અને લાંબા સમયથી સરકારી શાળાઓમાં કામ કરી રહેલા કમ્પ્યુટર પ્રશિક્ષકોને ન્યાય આપવાના આશયથી લેવામાં આવ્યો હતો. આ પ્રકારની ભરતી ઝુંબેશ અને પરીક્ષાનું આયોજન ભરતીના નિયમો નિર્ધારિત કરીને કરવામાં આવ્યું હતું, કે જેથી તમામ સંબંધિત લોકોને સમાન તક પૂરી પાડવામાં આવે.

(૩૨) આ અગાઉ, ઉક્ત પરીક્ષા લેતાં પહેલાં, ઓછામાં ઓછા 50 ટકા ગુણને લાયકાત પારવાના ગુણ તરીકે નક્કી રાખી, એક નીતિગત નિર્ણય દ્વારા ઉક્ત પરીક્ષાની માર્ગદર્શિકા તૈયાર કરવામાં આવી હતી. એક નીતિગત નિર્ણય દ્વારા ભરતીની માર્ગદર્શિકાને ઘડવામાં આવી અને તમામ વ્યવહારુ હેતુઓ માટે તેનું અનુપાલન થવું જરૂરી હતું, ભલે આપણે તે સ્વીકારીએ કે સરકાર ઉપરોક્ત પ્રકારની વિશેષ ભરતી પરીક્ષા એક વખતના અપવાદ તરીકે યોજીને કોમ્પ્યુટર પ્રશિક્ષકોની ઉક્ત જગાઓ ભરી શકી હોત.

(૩૩) જો કે, પરીક્ષા યોજાયા પછી અને જ્યારે પરીક્ષાનું પરિણામ જાહેર થવાનું હતું ત્યારે લઘુત્તમ લાયકાત ગુણને ૫૦ ટકાથી ઘટાડીને ૩૫ ટકા કરીને લાયકાતના માપદંડોમાં ફેરફાર કરવાનો સરકાર પછીનો નિર્ણય વ્યાજબી હોવાનું અમે ઠેરવી શકીએ નહિ, કેમ કે અમે તેને મનમાનીપૂર્ણ અને અન્યાયી માનીએ છીએ. આ અદાલતે હેમાની મલ્હોત્રા વિરુદ્ધ દિલ્હી ઉચ્ચ ન્યાયાલય [(2008) 7 SCC 11: (2008) 2 SCC (L & S) 203] ના કેસમાં ઠેરવ્યું છે કે ભરતી પ્રક્રિયામાં પસંદગી પ્રક્રિયા દરમિયાન અથવા જ્યારે તે પૂરી ગઇ હોય ત્યારે 'રૂલ્સ ઓફ ગેમ'માં ફેરફાર કરવાની પરવાનગી નથી."

(૨૮) ઉપરોક્ત ચુકાદો ચોક્કસપણે આ મુદ્દાને લાગૂ પડશે. આથી, ઉપરોક્ત નિર્ણય તે હાલના કેસની હકીકતોને તે લાગુ પડતો નથી, તેવાં કથનવાળો ડિવિઝન બેંચનો ચુકાદો ટકવાપાત્ર નથી. હકીકતમાં, હાલનો કેસ, ઉપરોક્ત કેસને અસર કરતી હકીકતો કરતાં વધુ સારા આધાર પર છે, જેમાં (કટ–ઓફ) ગુણ ઘટાડવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો ત્યારે પસંદગી પ્રક્રિયા પૂર્ણ થઈ નહોતી. ડિવિઝન બેંચ **પ્રજાપતિ ઈશ્વરભાઈ જોઈતારામ વિ. ગુજરાત રાજ્ય, લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. 1350/2012** માં તા.20.03.2013 ના રોજના કો–ઓર્ડિનેટ બેંચના અગાઉના નિર્ણયોનું અનુસરણ ન કરવામાં પણ ખરી ન ઠરે, કે જે ચુકાદામાં મુદ્દો તે કટ–ઓફ માર્ક ઘટાડા – ક્ષૈતિજ અનામતને સમાવવા અંગેનો હતો.

(૨૯) **મંજુશ્રી વિ. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, (2008) 3 એસ.સી.સી. 512** માં આ અદાલતના નિર્ણય અને બંધારણીય બેન્ચ સમક્ષ પડતર રેફરન્સ **તેજ પ્રકાશ પાઠક વિ. રાજસ્થાન ઉચ્ચ ન્યાયાલય, (2013) 4 એસ.સી.સી. 540** ના આધારે ઘણી દલીલો કરવામાં આવી છે. આ કેસની હકીકતો સબબ, અમને

નથી લાગતું કે ઉક્ત મુદ્દાને આ અદાલતે માપદંડોમાં આપખુદ ફેરફાર બાબતની સુનાવણી કરતી વખતે, **રામજીત સિંહ કરદમ વિ. સંજીવ કુમાર, (2020) 20 એસસીસી 209** ના કેસમાં લીધેલ નિર્ણય સાથે કાંઇ સંબંધ છે.

"શું અધ્યક્ષ "પસંદગીના માપદંડ" કે "પસંદગીની રીત " જેવા નીતિગત નિર્ણયો લેવા માટે સક્ષમ હતા?

(૫૧) ઉપર જણાવેલા જાહેરનામા અનુસાર, "આયોગ" છે કે જેણે પસંદગીની પદ્ધતિ અને પસંદગી માટેના માપદંડો નક્કી કરવાના છે. પસંદગીના હેતુ અને ઉદ્દેશને આગળ વધારવા માટે ઉક્ત સત્તાનો વાજબી અને સમન્યાયિકતાથી ઉપયોગ કરવો રહ્યો. જો માત્ર દલીલ ખાતર પણ તેમ માની લેવામાં આવે કે આયોગ સમયાંતરે પસંદગીના માપદંડોમાં ફેરફાર કરી શકે છે, તો પણ ઉક્ત સત્તાનો ઉપયોગ આપખુદ રીતે ન કરવો રહ્યો.

(૫૨) આ સંદર્ભમાં આપણે ટી. એન. કમ્પ્યુટર સાયન્સ બી. એડ. ગવર્નમેન્ટ વેલ્ફેર સોસાયટી (૧) વિ. હાયર સેકન્ડરી સ્કૂલ કમ્પ્યુટર ટીચર્સ એસોસિએશન [(૨૦૦૯) ૧૪ એસ. સી. સી. ૫૧૭: (૨૦૧૦) ૧ એસ. સી. સી. (એલ એન્ડ એસ) ૩૬૭] માં આ અદાલતના ત્રણ જજોની ખંડપીઠના ચુકાદાને ધ્યાને લઇ શકીએ. ઉપરોક્ત કિસ્સામાં વિવિધ શાળાઓમાં કોન્ટ્રાક્ટના આધારે કમ્પ્યુટર ઇન્સ્ટ્રક્ટરની નિમણૂક કરવામાં આવી હતી. સરકારે કમ્પ્યુટર ઇન્સ્ટ્રક્ટરની પસંદગી માટે શિક્ષક ભરતી બોર્ડ દ્વારા વિશેષ પરીક્ષા લેવાનો નિર્ણય લીધો હતો. તા.૧૦–૧૦–૨૦૦૮ના રોજ રાજ્ય સરકારે નિર્ણય લીધો હતો કે લઘુતમ લાયકાત ગુણ તે ૫૦ ટકાએ રહેશે. તા.૧૨–૧૦–૨૦૦૮ વિશેષ ભરતી પરીક્ષાના દીવસ તરીકે જાહેર કરવામાં આવી હતી. તા.૧૨–૧૦–૨૦૦૮ની રાત્રે ખાસ ભરતી પરીક્ષાના આધારે કોમ્પ્યુટર ઇન્સ્ટ્રક્ટરના પદો પર નિમણૂંક માટેના ઉમેદવારોની યાદી ઇન્ટરનેટ પર મૂકવામાં આવી હતી. ઉમેદવારોના ઉપરોક્ત ગુણ પ્રકાશિત કરતી વખતે, એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે, પરીક્ષામાં ૩૫ ટકા ગુણ મેળવનાર તમામ ઉમેદવારોને પ્રમાણપત્ર ચકાસણી માટે બોલાવવામાં આવશે. રાજ્ય સરકારે લઘુતમ લાયકાત ગુણને ઘટાડીને ૩૫ ટકા કર્યા છે. આ અદાલતે લઘુત્તમ લાયકાત ગુણને ૫૦ ટકાથી ઘટાડીને ૩૫ ટકા કરવાને મંજૂરી આપી નહિ. પેરા–૩૩ માં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવેલ છે:

(એસસીસી પાના નં. 523)

"૩૩. જો કે, અમે એવું ન માની શકીએ કે પરીક્ષા યોજાયા પછી અને જ્યારે પરીક્ષાનું પરિણામ જાહેર થવાનું હતું ત્યારે લઘુત્તમ લાયકાત ગુણને ૫૦ ટકાથી ઘટાડીને ૩૫ ટકા કરીને લાયકાતના માપદંડોમાં ફેરફાર કરવાનો સરકાર પછીનો નિર્ણય યોગ્ય હતો કે જ્યારે સમગ્ર રમત તેની પૂર્ણાહૂતિ (ગેમ વોઝ ટુવાર્ડઝ ઈટ્સ એન્ડ) પર હતી, કારણ કે અમે તેને મનમાનીપૂર્ણ અને અન્યાયી માનીએ છીએ. આ અદાલતે હેમાની મલ્હોત્રા વિરુદ્ધ દિલ્હી ઉચ્ચ ન્યાયાલય [(2008) 7 SCC 11: (2008) 2 SCC (L & S) 203] માં ઠેરવ્યું છે કે પસંદગી પ્રક્રિયા દરમિયાન અથવા જ્યારે તે પૂર્ણ થઈ જાય ત્યારે રૂલ્સ ઓફ ગેમ એટલે કે, ભરતી પ્રક્રિયાના નિયમોમાં ફેરફાર કરવાની છૂટ નથી."

(૫૩) અપીલકર્તા તરફે વિદ્વાન કાઉન્સેલે રજૂઆત કરી છે કે પસંદગી માટેના માપદંડો પસંદગી દરમિયાન બદલી શકાય નહીં તેવા આ અદાલતના ચુકાદાને આ અદાતના જ તેજ પ્રકાશ પાઠક વિરુદ્ધ રાજસ્થાનની ઉચ્ચ અદાલતના [(2013) 4 SCC 540: (2013) 2 SCC (L & S) 353] ચુકાદા અન્વયે આ અદાલતની લાર્જર બેન્ચને રીફર કરવામાં આવ્યો છે અને આથી આ અદાલતનો તે ચુકાદો કે પસંદગી પ્રક્રિયા દરમ્યાન માપદંડોમાં ફેરફાર કરી શકાય નહિ તેને હજુ ચકાસણીમાંથી પસાર થવાનું છે. હાલનાં કેસના હેતુઓ માટે અમે એવી ધારણા પર આગળ વધીએ છીએ કે, જો સમયાંતરે પસંદગી મંડળ માપદંડોમાં ફેરફાર કરી શકે, તો પણ આવાં ફેરફારો આપખુદ રીતે લાગૂ કરી શકાય નહીં. હાલના કેસમાં સ્થિતિ એવી છે કે જેમાં માપદંડોમાં મનમાનીપૂર્ણ રીતે ફેરફાર કરવામાં આવ્યા અને તેને લાગૂ કરવામાં આવ્યા જે પસંદગીના ધોરણોને સુધારવા માટે નહીં પરંતુ તેને ઘટાડવાના ઉદ્દેશથી કરવામાં આવ્યા છે. ઉચ્ચ અદાલતે પસંદગી પ્રક્રિયા શરૂ થયા પછી માપદંડોમાં થયેલા ફેરફારોને યોગ્ય નહિ ઠેરવવામાં કોઈ ભૂલ કરી નથી, જેની સાથે અમે સંપૂર્ણપણે સંમત છીએ.

(૩૦) કટ–ઓફ માર્ક્સમાં ઘટાડો કરવાનો નિર્ણય નિષ્પક્ષ માપદંડને આધારે નથી, એટલે કે, આ પદ માટે ઉમેદવારની યોગ્યતાને આધારે નહીં, પરંતુ અપ્રાસંગિક કારણોસર એટલે કે અન્યથા અયોગ્ય હોય તેવા ઉમેદવારોને સમાવવા માટે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો અગાઉ કટ–ઓફ માર્ક્સ પદ માટે

યોગ્યતા માટે જરૂરી માર્ક્સને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા, જેને ત્યાં સુધી ઘટાડી શકાય નહીં, જ્યાં સુધી તે માટેનું પૂરતું કારણ ન હોય કે ઓછાં ગુણ પણ તે પદ માટે ઉચિત રહેશે.

(૩૧) ગુજરાત હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચનો આદેશ કાયદાની નજરમાં ટકી શકે તેમ નથી તેવું ઠેરવાયું હોવાનું ધ્યાને રાખતાં, અમે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ–૧૪૨ હેઠળ અમારી સત્તાનો ઉપયોગ કરીને ઇક્વિટીઝને સંતુલિત કરવા અને ન્યાય કરવાનો ઝોંક રાખીએ છીએ. અમે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી વિકાસ સિંહની તે રજૂઆત સાથે સહમત છીએ કે આ નિર્ણય પાછળનો ઉદ્દેશ પ્રશંસનીય છે અને ખાનગી સામાવાળાઓ વિશેષ શ્રેણીના ઉમેદવારો છે કે જેમાં મહિલાઓ, ભૂતપૂર્વ સૈનિકો અને શારીરિક રીતે વિકલાંગોનો સમાવેશ થાય છે. તેઓ વર્ષોથી આશા સાથે પોતાની નિમણૂંકની રાહ જોઈ રહ્યા છે. તેમની તરફેણમાં ડિવિઝન બેંચનો આદેશ છે જેનો તેમને લાભ મળે છે, જે રાજ્ય સરકાર અને પસંદગી સમિતિના નીતિગત નિર્ણયને કારણે ઉદ્‌ભવ્યો છે. આથી, અમને જણાય છે કે ઉક્ત રજૂઆતમાં અમારા નિર્ણયની અસરનું સમતોલન જાળવવા કારણ જોવા મળ્યું છે, ખાસકરીને, અમારી સામેના ખાનગી સામાવાળાઓ સંબંધિત પ્રશ્ન સબબ. કેમ કે, ફેન્સ–સિટર્સ તરીકે બેઠેલાં અન્ય લોકોને સમાન લાભ આપી શકાતો નથી. કદાચ તેઓ સમયના પ્રવાહમાં આગળ ધપી ગયા હોત કે પછી તેમને બીજી નોકરી મળી ગઇ હોત.

(૩૨) આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, આ કેસની વિશિષ્ટ હકીકતોને નજર સમક્ષ રાખતાં, ખાસ કરીને અમારા તે ફાઇન્ડિંગને ધ્યાનમાં રાખીને કે સામાવાળા નં. ૧ અને ૨ દ્વારા પરિસ્થિતિ સામે લાવવામાં આવી છે અને જે પદો હજુ પણ ખાલી છે, અમે તેમને તેમની સંબંધિત અનામત શ્રેણીમાં ખાનગી સામાવાળાઓને સમાવવા પર વિચાર કરવા માટે દિશા–નિર્દેશ આપવા ઇચ્છીએ છીએ, જેમાં તેઓ અપીલકર્તાઓ અને સમાન રીતે મૂકવામાં આવેલા અન્ય લોકોની નિમણૂકને પ્રભાવિત કર્યા વગર, અને તેમની પાત્રતાને આધિન, માન્ય કરવામાં આવેલી અનામતની ટકાવારી કરતા વધારે ન હોય તે પ્રમાણે નિયુક્ત થાય. આંતર–વરિષ્ઠતાનાં પ્રશ્ન પર અમારે વધારે ઊંડા ઉતરવાની જરૂર નથી, કારણ કે ડિવિઝન બેંચનો આદેશ રદ કરવામાં આવ્યો છે અને એટલે ખાનગી સામાવાળાઓ ચોક્કસપણે નવા પ્રવેશકર્તા છે, એટલે તેઓ અગ્રતા માંગી શકતા નથી. અપીલોને મંજૂર કરવામાં આવે છે. ખર્ચ અંગે કોઇ હુકમ નથી.

(૩૩) તમામ પડતર અરજીઓનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

....., ન્યાયમૂર્તિ
(સંજીવ ખન્ના)

....., ન્યાયમૂર્તિ
(એમ. એમ. સુંદરેશ)

નવી દિલ્હી,
તા.૨૦ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૨૩

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgements in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.